

Liisa Erkinheimo

HARMONIKAN KÄYTTÖMAHDOLLISUUDET KANTTORIN TYÖSSÄ

HARMONIKAN KÄYTTÖMAHDOLLISUUDET KANTTORIN TYÖSSÄ

Liisa Erkinheimo
Opinnäytetyö
Syksy 2018
Musiiikin tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Musiikin tutkinto-ohjelma, kirkkomusiikin suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Liisa Erkinheimo
Opinnäytetyön nimi: Harmonikan käyttömahdollisuudet kanttorin työssä
Työn ohjaajat: Jouko Tötterström, Ismo Hintsala
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2018
Sivumäärä: 24 + 3

Työn tavoitteena oli tutkia, millaisia kokemuksia kanttoreilla on harmonikan käytöstä työssään, ja löytää uusia mahdollisuuksia soittimen käyttöön kirkkomusiikissa. Työssä käytiin läpi soittimen historiaa ja ohjelmiston kehittymistä sekä tutkittiin, millaisia asenteita harmonikkaa kohtaan on ja miten ne ovat muuttuneet. Käsitös harmonikalla esitettävästä ohjelmistosta saattaa monilla olla kapea-alainen, ja tällaista asennetta olisi hyvä saada muuttumaan.

Harmonikan historia Suomessa on alkanut 1800-luvun puolivälin jälkeen, ja sitä on leimannut sen vahva asema tanssimusiikin soittimena. Tästä syystä harmonikan tuomista kirkkoon on vastustettu. Soittimen, harmonikansoiton opetuksen ja ohjelmiston kehittymisen myötä harmonikan tie kirkkoihin on vähitellen avautunut 1970-luvulta alkaen.

Työssä on haastateltu harmonikkaa seurakunnassa käyttäneitä kanttoreita. Eniten harmonikkaa oli käytetty jumalanpalveluksissa, mutta usein myös yhteislaulutilaisuuksissa, rippileireillä, ulkoilmatilaisuuksissa, laitos- ja muissa hartauksissa, kansanlaulukirkoissa ja hautajaisissa. Haastattelujen mukaan harmonikka soveltuu kirkon tilaisuuksiin hyvin ja siihen on suhtauduttu myönteisesti. Harmonikkaa on helpompi kuljettaa kuin sähkösoittimia, ja sen ääni on kuuluva ja parempi kuin halvoissa kosketinsoittimissa.

Työn taiteellinen osuus oli kirkkokonsertti, jossa harmonikka oli pääroolissa. Mukana oli myös muiden soittimien soittajia ja laulajia. Ohjelmistossa oli enimmäkseen klassista musiikkia. Lisäksi esitettiin kevyttä hengellistä musiikkia sekä laulettiin yhteislauluna virsiä harmonikan säestyksellä.

Harmonikalle sovitettua hengellistä musiikkia tarvittaisiin lisää. Asenteen muuttamiseksi harmonikkaa kohtaan sitä kannattaisi edelleen käyttää enemmän seurakunnan tilaisuuksissa ja kirkkokonserteissa.

Asiasanat: harmonikka, kirkkomusiikki, urut, kanttorit

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Music, Option of Church Music

Author: Liisa Erkinheimo
Title of thesis: Use of Accordion in Cantor's Work
Supervisors: Jouko Tötterström, Ismo Hintsala
Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2018
Number of pages: 24 + 3

The aim of the thesis was to find out what kind of experiences cantors have in using the accordion in their work and to find new possibilities for using the instrument in church music. The study dealt with the history of the instrument and the development of the repertoire. Attitudes towards the accordion and how they have changed were also investigated. Many people may have a narrow conception of the accordion repertoire, and this conception should be changed.

The history of the accordion in Finland began in the mid-19th century and has been marked by its strong position as an instrument of dance music. For this reason, playing the accordion in the church has been opposed. With the development of the instrument, the teaching of accordion playing and repertoire, the accordion has gradually found its way to churches since the 1970s.

The thesis included interviews of cantors who have used the accordion in their work. Accordion was used most in divine services but also often in singsongs, confirmation camps, outdoor events, facility and other devotions, folk music churches, and funerals. According to the interviewees, the accordion suits well for church events and it has been welcomed. The accordion is easier to transport than electric instruments, and its sound is audible and better than in cheap keyboards.

The artistic part of the thesis was a church concert in which the accordion had the leading part. Singers and musicians playing other instruments performed as well. The repertoire was mostly classical. In addition, light spiritual music was performed as well as sing-along hymns with accordion accompaniment.

There is a need for more arrangements for accordion in sacred music. In order to change the attitude towards the accordion, it would still be worthwhile to use the instrument more in congregational occasions and church concerts.

Keywords: accordion, church music, organ, cantors

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	HARMONIKAN HISTORIAA	7
2.1	Harmonikan rakenne	8
2.2	Konserttiharmonikka.....	9
2.3	Harmonikan tulo Suomeen	10
2.4	Asenteiden kehittyminen harmonikkaa kohtaan	10
2.4.1	Harmonikansoiton opetus alkaa	11
2.4.2	Ohjelmiston kehitys.....	12
2.4.3	Harmonikka tulee kirkkoihin	12
3	HARMONIKAN KÄYTTÖKOKEMUKSIA JA -MAHDOLLISUUKSIA	14
3.1	Harmonikan käyttö eri tilaisuuksissa	14
3.2	Harmonikan sopivuus seurakunnan tilaisuuksiin	15
3.3	Suhtautuminen harmonikkaan	16
3.4	Muuta haastatteluissa esille tullutta	16
3.5	Omia kokemuksia harmonikan käytöstä	17
4	TAITEELLINEN OSUUS	18
4.1	Konserttiin valmistautuminen.....	18
4.2	Konserttipaikka.....	19
4.3	Konsertin mainostaminen	20
4.4	Konsertti	20
5	POHDINTA	21
	LÄHTEET	23
	LIITTEET	25

1 JOHDANTO

Olen aikaisemmalta koulutukseltani harmonikansoiton opettaja ja soittanut harmonikkaa jo lapsesta asti. Oman soittokokemukseni ja kirkkomusiikkiopintojen myötä olen alkanut miettiä harmonikan asemaa kirkkomusiikissa. Halusin selvittää, millaisia mahdollisuuksia soittimen käyttöön olisi kanttorin työssä. Olen opiskellut klassista harmonikansoittoa kansalaisopistossa, musiikkiopistossa ja Jyväskylän ammattikorkeakoulussa ja soittanut harmonikkaa monenlaisissa tapahtumissa ja konserteissa. Minulla on kokemusta harmonikan soitosta myös kirkossa ja seurakunnan tilaisuuksissa, ja olen käyttänyt harmonikkaa kanttorin sijaisuuksia tehdessäni. Harmonikalla on monta muutakin nimeä, kuten haitari ja hanuri. Tässä työssä käytetään soittimen virallista nimeä harmonikka, jota yleensä käytetään esitettäessä vakavampaa musiikkia.

Työssä käytiin läpi soittimen historiaa ja ohjelmiston kehittymistä. Lisäksi tutkittiin asenteita harmonikkaa kohtaan ja asenteitten muuttumista tähän päivään mennessä. Käsitys harmonikalla esitettävästä ohjelmistosta saattaa monilla olla kapea-alainen, ja tätä asennetta olisi hyvä saada muuttumaan. Aineistona käytettiin harmonikkaan liittyvää kirjallisuutta ja Internet-lähteitä. Työ sisältää myös haastatteluosuuden, jossa kanttorit kertovat kokemuksistaan harmonikan käytöstä seurakunnan tilaisuuksissa. Tavoitteena oli selvittää, millaisia kokemuksia kanttoreilla on harmonikan käytöstä työssään, ja löytää uusia mahdollisuuksia soittimen käyttöön kirkkomusiikissa. Tarkoituksena oli tutkia, millaisissa tilaisuuksissa harmonikkaa on käytetty ja miten siihen on suhtauduttu. Haastattelu toteutettiin sähköpostikyselynä.

Työn taiteellinen osuus oli kirkkokonsertti, jossa harmonikka oli pääroolissa. Konserttiohjelmistossa oli harmonikkasoolokappaleita, ja mukana oli myös muiden soittimien soittajia ja laulajia. Harmonikka oli myös yhteisvirsien säestyssoittimena. Työn taiteellisen osuuden tavoitteena oli näyttää harmonikan monipuolisuutta ja soveltuvuutta kirkkoon ja hengelliseen musiikkiin. Tavoitteena oli antaa opinnäytekonsertin kuulijoille myös uudenlaisia kokemuksia ja toivottavasti myös muuttaa asennetta soitinta kohtaan.

2 HARMONIKAN HISTORIAA

Harmonikka kuuluu vapaalehdykkäsoittimiin, joissa äänen synnyttää vapaasti värähtelevä kieli. Se on kehittynyt aikaisemmista vapaalehdykkäsoittimista. Kiinalaisen tarun mukaan keisari Nyn Kwa keksi 2500-luvulla eKr suu-urun, jonka kiinalainen nimi on sheng ja japanilainen nimi sho. Siinä oli perusosana hedelmän kuoresta valmistettu malja. Maljaan oli kiinnitetty 1-36 kaislasta tai bambusta tehtyä putkea, joiden sisällä oli vapaalehdykkä. Bambusta tai metallikielestä tehty lehdykkä oli kiinni ääntä vahvistavassa ilmakammiossa. Jokaisessa putkessa oli sormiaukko. Soittimeen puhallettiin ilmaa sisä- ja uloshengityksen aikana. Lehdykkä soi, kun putken sormiaukko oli peitetty. Shon metallinen sointi muistuttaa harmonikan ylärekisteriä. (Kymäläinen 1994, 13, 21-22.)

1700-luvun loppupuolella, romantiikan saadessa enemmän jalansijaa, etsittiin sointia, joka muistuttaisi ihmisääntä, olisi pehmeä, taipuvainen, mutta tarvittaessa kirpeä, vahva, täyteläinen, jopa ohut tai heikko. Vapaalehdykkä vastasi näihin vaatimuksiin. Vapaalehdykkäsoittimet sopivat hyvin musiikkiin, joka edellyttää suuria ja äkillisiä dynaamisia vaihteluita ilman intonaation muutoksia. Syntyi monia vapaalehdykkäsoittimia, kuten J. N. Mälzelin, metronomin keksijän, Panharmonikon, G. J. Grenien orgue-expressif, J.D. Buschmannin Aeoline ja Aeolodikon, ja A. Häckelin Phys-Harmonika. Näille soittimille yhteistä oli jaloilla poljettava palje. Tästä mekanismista kehitettiin 1840-luvulla urkuharmoni. (Kymäläinen 1994, 22-24.)

Varsinaisena harmonikan keksijänä pidetään berliiniläistä Christian Friedrich Ludwig Bushmannia, joka oli klaveerin ja urkujen virittäjä. Hän oli aiemmin mainitun Aeolinen ja Aeolodikonin kehittäjän poika. Hän kehitti Aura-nimisen vapaalehdykkäsoittimen, joka oli virittämisen apuväline. Se oli kuitenkin epäkäytännöllinen virityksessä, koska vain toinen käsi jäi vapaaksi virittämiseen, joten hän lisäsi siihen palkeen. Hän myös asensi jokaista ääntä varten kaksi kieltä, toinen veto- ja toinen työntöilmaa varten, suurensi paljetta ja varusti kielet venttiileillä, jotka kytkettiin näppäimiin tai koskettimiin. Tämä vuonna 1822 rakennettu Handaeoline oli harmonikan ensimmäinen varsinaisen esimuoto. (Sama, 24.)

Samantapaisia soittimia alkoi syntyä myös muualla Euroopassa. Vuonna 1829 wieniläinen urkujenrakentaja, Cyril Demian, kehitti Accordion-soittimen, joka oli pieni, diatoninen (ei kromaattinen) ja vaihtoääninen. Ääniala oli reilun oktaavin, c^1-e^2 . Lisäksi siinä oli kaksi säestyssointua, toonika-

ja dominanttisoinnut. Samana vuonna 1829 englantilainen Charles Wheatstone patentoi concertinan, joka oli pieni, kuusikulmainen ja kromaattinen soitin, eli siinä ei ollut valmiita säestyssointunäppäimiä. Uutta siinä oli samanäänisyys, eli sama sävel soi paljetta vedettäessä ja työnnettäessä. Soitinta oli viittä eri kokoa: sopraano-, tenori-, baritoni-, basso- ja kontrabassoconcertina. Se oli pariisilaisissa ja lontoalaisissa hienostopiireissä suosittu salonki-instrumentti, jolla soitettiin pääasiassa melodioita pianon tai orkesterin säestyksellä. Sille sävellettiin joitakin soolo- ja kamarimusiikkiteoksia, jopa konserttoja. Harmonikka ja concertina joutuivat kuitenkin väistymään taidemusiikin parista ja siirtymään kansan viihdyttäjiksi katukahviloihin ja tanssipaikoille. Monista synnillisyyteen viittaavista artikkeleista huolimatta harmonikkaa ja concertinaa käytettiin myös monien kirkkokuntien, esimerkiksi pelastusarmeijan tilaisuuksissa (Kymäläinen 1994, 24–25, 27, 33–34.)

1- ja 2-riviset harmonikat ovat diatonisia ja vaihtoäänisiä, eli samasta näppäimestä tulee eri ääni paljetta vedettäessä ja työnnettäessä (sama, 59). 1-rivisellä harmonikalla voidaan soittaa yksi duurisävellaji, ja bassopuolella on toonika- ja dominanttisoinnut. 2-rivisessä harmonikassa on myös mollisoituja ja enemmän sävellajeja kuin 1-rivisessä.

2.1 Harmonikan rakenne

Harmonikka koostuu diskantti- ja bassosormiosta ja palkeesta. Runko on puuta, joka useimmiten päällystetään selluloidilla. Palje tehdään poimutetusta pahvista, joka päällystetään kankaalla ja paljenauhoilla. Palkeen kulmissa on nahkaa ja kulmaraudat. Jokaista harmonikan ääntä kohti tarvitaan kaksi samankorkuista kieltä, joista toinen soi paljetta vedettäessä ja toinen työnnettäessä (Kymäläinen 1994, 13). Basso- ja diskanttisormioiden sisäreunassa on äänikerta- eli rekisterinäppäimiä, joita painamalla avataan ja suljetaan rekisterilista ja saadaan haluttu äänikerta soimaan. Äänikertoja vaihtelemalla muutetaan sävelten sointiväriä ja äänenvoimakkuutta, lisätään äänialaa ja vaikutetaan diskantti- ja bassopuolen sointitasapainoon (sama, 16).

Täysikokoisen harmonikan diskanttipuolella on yleensä neljä äänikertaa. Kuten uruissakin, korkeus ilmoitetaan jalkamäärinä. 8-jalkainen eli keskiäänikerta soi nuottiin kirjoitetulta sävelkorkeudelta, 4-jalkainen oktaavia ylempää ja 16-jalkainen oktaavia alemmää kuin kirjoitettu. Tavallisesti 8-jalkaisia äänikertoja on kaksi. Äänikerroilla on myös oma sointivärinsä. Äänikerroista voi muodostaa kaikki mahdolliset yhdistelmät. Melodiabassossa on kaksi äänikertaa, 8-jalkainen ja 4-

jalkainen. Standardibasson äänikertamahdollisuudet riippuvat paljon harmonikkamallista ja niitä on monenlaisia. (Kymäläinen 1994, 18.)

Harmonikat voidaan jakaa diskanttisormion perusteella näppäin- ja pianoharmonikoihin. Suomessa käytetään enemmän näppäin- kuin pianoharmonikkaa. Viisirivisessä näppäinharmonikassa on kolme pystysuoraa perusriviä ja kaksi apuriviä, jotka tuovat lisää sormitusvaihtoehtoja. Näppäinharmonikan ääniala on myös laajempi kuin pianoharmonikan, ja näppäimet ovat pienemmät kuin pianoharmonikan koskettimet, jolloin soittajan käsi ylittää yli kahden oktaavin. Näiden etujen vuoksi näppäinharmonikka on monissa maissa lisännyt suosiotaan. (Sama, 14.)

2.2 Konserttiharmonikka

Konserttiharmonikan bassopuoleen kuuluu kaksi erilaista koneistoa: melodiabasso- ja standardibassojärjestelmä. Standardibassojärjestelmässä eli kytketyssä bassojärjestelmässä on kaksi perusbassoriviä ja neljä valmiiksi kytkettyä sointubassoriviä, joissa yhtä näppäintä painamalla soi duuri-, molli-, pienseptimi- tai vähennetty septimisointu. Sointujen oktaaviasemaa voidaan rekisteriä vaihtamalla muuttaa, mutta soinnun käänös pysyy samana. Koska perusbassorivien ääniala on vain suuri septimi, niillä voidaan soittaa melodioita vain rajallisesti. Oktaavialaa voidaan rekisteröinnillä myös muuttaa. Standardibassojärjestelmä sopii parhaiten melodian säestämiseen. (Kymäläinen 1994, 15–16.)

Harmonikalla soitettavan ohjelmiston monipuolistumisessa soittimen tekninen kehittäminen ja melodiabasson keksiminen olivat tärkeässä asemassa (Warsell 2006, 104). Melodiabasson ääniala konserttiharmonikassa on yleensä neljä oktaavia ja seksti, ja lisäksi se voi olla rekisterin avulla oktaavia laajempi. Melodiabassolla saadaan harmonikan bassopuolelle paremmat melodian soittomahdollisuudet kuin standardibassolla, ja sillä voidaan soittaa kaikki sointujen käänökset. (Kymäläinen 1994, 16.) Harmonikkataiteilija, -säveltäjä ja harmonikansoitonopettaja, musiikkineuvos Lasse Pihlajamaa on tehnyt uranuurtavaa työtä suunnittelemalla lapsille viisirivisiä Lasse Pihlajamaa -merkkisiä melodiabassoharmonikkoja, joita italialainen Pignini-harmonikkatehdas alkoi valmistaa. Pihlajamaa myös jalosti nykymuotoonsa melodiabassoharmonikan, joka soveltuu taidemusiikin esittämiseen. Alun perin melodiabassot olivat yhdeksänrivisiä, mutta Pihlajamaa kehitti Convertor-mallin, jossa yhden vaihtimen painalluksella muutetaan standardibasso melodiabassoksi, jolloin bassonäppäinrivejä tarvitaan vain kuusi. (Laine & Palonen 2002a, 41, 45.)

2.3 Harmonikan tulo Suomeen

Harmonikka tuli Suomeen 1800-luvun puolivälin jälkeen. Siitä tuli kansan ja pelimannien suosima soitin. (Suomen Harmonikkaliitto 2011, viitattu 17.12.2017.) Harmonikka oli Suomeen tullessaan edullinen soitin, jonka lähes kuka tahansa pystyi hankkimaan itselleen (Kurkela & Tikka 2014, 8). Ensimmäiset harmonikat ovat pieniä, 1- ja 2-rivisiä. 1920-luvulta alkaen soittimet olivat 4- tai 5-rivisiä kromaattisia standardibassoharmonikkoja. 1920–1950-luvulla oli suomalaisen harmonikan kulta-aikaa, jolloin se oli hyvin suosittu soitin ja sillä on keskeinen rooli tanssiorkestereissa. (Suomen Harmonikkaliitto 2011, viitattu 17.12.2017.) Harmonikan ääni yksinäänkin oli tanssisaliin tarpeeksi voimakas ja rytmitti tanssia paremmin kuin yksiääninen viulu tai klarinetti. Sota-ajan merkitys suomalaiselle harmonikansoitolle on ollut suuri. Harmonikka oli ainut soitin, jota rintamalla kuuli. Sillä säestettiin niin oopperalaulajia, balettia kuin virsiäkin. (Laine & Palonen 2002b, 196.) 1900-luvun alkupuolella Suomessa esiintyi italialaisia harmonikansoittajia, jotka vaikuttivat myös suomalaisten soittajien ohjelmiston laajenemiseen perinteisen kansanmusiikin ulkopuolelle. Harmonikalla alettiin esittää sille sävellettyjä virtuoosisia soolokappaleita ja transkriptioita (Kymäläinen 1994, 36–37, 59.) Myöhemmin harmonikan suosio hiipui sähkökitaran ja muiden sähkösoittimien suosion takia.

2.4 Asenteiden kehittyminen harmonikkaa kohtaan

Ensimmäiset suomalaiset harmonikat eivät olleet vielä kovin hyvälaatuisia, eikä soittajien tasokkaan ollut hyvä, koska soittimen opetusta ei vielä ollut. Siksi asenne uuteen soittimeen oli joillakin negatiivinen. Sillä soitettiin ensin vain tanssi- ja kansanmusiikkia, minkä vuoksi sitä pidettiin syntisenä ja maallisena soittimena. Tikan (2011) mukaan harmonikassa kansanmusiikin tutkijoita ärsytti räikeä ääni ja alkeellisuus. Ensimmäisillä harmonikoilla ei niiden rakenteen ja näppäimistön suppeuden vuoksi pystynyt soittamaan edes kaikkia kansansävelmiä. (Tikka 2011, 90.) Tunnetuimpia harmonikan vastustajia 1900-luvun alussa oli musiikintutkija ja kansatieteilijä Otto Andersson, joka sanoi:

Harmonikka on kansanmusiikin suuri vihollinen. Harmonikka hävittää koko kansan musikaaliset taipumukset, tuhoaa kuulon ja vetää alas musikaalisen maun. Älkää tanssiko kavalien harmonikkojen rääkynän mukaan. Älkää ostako niitä. Älkää pitäkö kodeissanne. Polttakaa ne! (Andersson 1907, 20–21.)

Eräs maailman kuuluisimmista harmonikkataiteilijoista, Veikko Ahvenainen, oli pyrkinyt opiskelemaan musiikkia Sibelius-Akatemiaan. Tarkoituksena olisi ollut opiskella harmoniaa, kontrapunktia

ja orkestrointia harmonikkasävellyksien tekemistä varten. Häntä ei kuitenkaan otettu opiskelijaksi, koska akatemian johtaja ilmoitti, ettei täällä opeteta haitarisoittajia. Myöhemmin Ahvenainen opiskeli orkestrointia Moskovassa ja San Franciscossa. Tällainen soittimen halveksunta johtui usein tietämättömyydestä, että harmonikalla voi soittaa muutakin kuin tanssimusiikkia. (Ahvenainen 2014, 73–74.)

2.4.1 Harmonikansoiton opetus alkaa

Lasse Pihlajamaa aloitti vuonna 1957 Helsingissä Lasse Pihlajamaan harmonikkaopiston, johon liitettiin myös harmonikkojen myynti. Silloin harmonikka ei vielä kelvannut oppiaineeksi musiikkiopistoille. (Warsell 2006, 103.) 1940-luvulla Pihlajamaan oppilaaksi oli jatkuvasti pyrkimässä soittajia. Silloin ei vielä harmonikansoitonopetusta saanut virallisesti. Joitakin opettajia oli, mutta heitä ei ollut tarpeeksi. Lasse Pihlajamaan harmonikkaopistolle hankittiin omat tilat Helsingistä. (sama 104.) Pihlajamaa ei pitänyt oivalluksiaan omana tietonaan, kuten monet soittajat siihen aikaan, vaan halusi jakaa niitä eteenpäin (Laine & Palonen 2002b, 197). Pihlajamaa huomasi, että harmonikalle ei ollut hyvää kotimaista oppimateriaalia. Ulkomaiset harmonikkakoulut oli suurelta osin tehty pianoharmonikalle. Niinpä Pihlajamaa julkaisi oman harmonikkakoulunsa vuonna 1963, ja siitä tuli hyvin suosittu. (Warsell 2006, 105.)

1960-luvulta alkaen harmonikansoittoa pystyi opiskelemaan kansalais- ja työväenopistoissa. 1970-luvun alussa harmonikka hyväksyttiin oppiaineeksi musiikkioppilaitoksiin. (Suomen Harmonikkaliitto 2011, viitattu 17.12.2017.) Vuonna 1977 harmonikkataiteilija Matti Rantanen ehdotti Sibelius-Akatemian silloiselle rehtorille Veikko Helasvuolle harmonikkaopetuksen aloittamista. Erik Tawaststjärnan tuki ratkaisi ja päätös syntyi hetkessä. Sibelius-Akatemian harmonikkaluokka aloitti toimintansa samana vuonna johtajanaan 25-vuotias Matti Rantanen. (Palm 2009, viitattu 11.11. 2018.) Ensimmäiset musiikin tohtorit, harmonikka pääaineenaan, valmistuvat Sibelius-Akatemiasta vuonna 1997 (Suomen Harmonikkaliitto 2011, viitattu 17.12.2017). Veikko Ahvenainen laati harmonikalle kurssitutkintovaatimukset. Ahvenainen on myös perustanut toistakymmentä yksityistä harmonikkakoulua, tehnyt lähes puolituhatta sävellystä ja julkaissut monia oppikirjoja. (Laine & Palonen 2002c, 62–65.) Suomessa toimiva musiikkioppilaitosverkosto on ehkä maailman hienoimpia (Laine & Palonen 2002b, 197).

2.4.2 Ohjelmiston kehitys

Opetustoiminnan lisäksi Lasse Pihlajamaa myös sävelsi harmonikalle paljon ja ymmärsi, että tärkeämpää on soittaa harmonikalle sävellettyä musiikkia kuin Chopinia tai Sibeliusta (Laine & Palonen 2002b, 197). Harmonikalla esitetään myös muille instrumenteille sävellettyjä teoksia, joista parhaiten sille soveltuvat cembalo- ja pianosävellykset, joissa pedaaliilla ei ole suurta roolia. Suurin osa niistä voidaan soittaa muuttamatta ääntäkään. Harmonikassa usein matalimmat äänet kuuluvat voimakkaimmin, mutta soittaja voi esimerkiksi ohentaa sointusatsia lyhentämällä väliääniä tai muuttamalla artikulaatiota. Tällaista hienosäätöä voidaan tehdä tarvitsematta sovittaa teosta erikseen harmonikalle. (Kymäläinen 1994, 72.)

Harmonikkataiteilija ja Sibelius-Akatemian harmonikansoiton lehtori Matti Rantanen on uudistanut merkittävästi suomalaista harmonikkakäsitystä ja ajatusmaailmaa. Hän on tehnyt yhteistyötä useiden suomalaisten ja ulkomaalaisten säveltäjien kanssa uusien teosten saamiseksi harmonikalle. (Laine & Palonen 2002b, 198.) Rantanen myös innoitti säveltäjiä käyttämään harmonikkaa kamarimusiikissa, minkä kautta voitiin tutustuttaa harmonikkaan varsinaisesti muita instrumentteja kuulemaan tullut yleisö (Kymäläinen 1994, 68). Melodiabassoa on alettu käyttää myös kevyessä musiikissa, ja nykyään harmonikalla soitetaan kaikenlaista musiikkia, niin klassista kuin rockiakin.

2.4.3 Harmonikka tulee kirkkoihin

1960-luvulla harmonikan suosio laski, kun rautalankamusiikki alkoi vallata alaa, ja monet vanhan tanssimusiikin orkesterit joutuivat lopettamaan. Niin kävi myös Veikko Ahvenaisen tangoyhtyeelle. Ahvenainen mietti, mitä alkaisi soittaa tanssimusiikin sijaan, ja sai idean kirkkokonsertista harmonikalla. Hän kyseli kirkkoherroilta mahdollisuudesta päästä konsertoimaan kirkkoon ja kertoi klassisesta ja hengellisestä ohjelmistosta, jota voisi tulla soittamaan. Kotikaupungistaan Hyvinkäältä hän sai vastauksen, ettei harmonikkaa voi päästää kirkkoon, koska konsertilla voisi olla arvaamattomia seurauksia. Iisalmen kirkkoherra, kuten monet muutkin, kieltäytyi antamasta kirkkoa Ahvenaiselle, minkä seurauksena seurakunnasta erosi ihmisiä. Lehdet ympäri maan kirjoittelivat asiasta puolesta ja vastaan. Uskontokunnat kirjoittelivat lehdissä otsikoilla "Helvetin portit avautuvat", "Pirun keuhko soi alttarilla" ja "Tuomionpäivä on tullut". (Ahvenainen 2014, 101, 102.)

Syksyllä 1969 Ahvenainen konsertoi Ruotsissa ja tiedusteli mahdollisuudesta pitää kirkkokonserttia Sundsvallin kirkossa, ja sai luvan. Seuraavana vuonna, 26.9.1970 hän piti ensimmäisen kirkkokonserttinsa harmonikalla Skönmonsin kirkossa Sundsvallissa. Konsertti sai hyvän vastaanoton. Sen jälkeen Ahvenainen otti uudelleen yhteyttä Hyvinkään kirkkoherraan esitellen hänelle ruotsalaislehden arvostelun Sundsvallin konsertista. Se sai kirkkoherran muuttamaan mielensä, ja hän toivotti Ahvenaisen tervetulleeksi konsertoimaan. (Ahvenainen 2014, 102.)

Veikko Ahvenainen piti Suomen ensimmäisen kirkkokonsertin harmonikalla Hyvinkäällä 11.11.1970. Konsertissa oli avustajana myös kanttori-urkuri Matti Heroja. Hyvinkään kirkkokonsertin jälkeen Ahvenainen alkoi päästä muihinkin Suomen kirkkoihin konsertoimaan. Vuoden aikana hän soitti noin kolmekymmentä kirkkokonserttia, joista tehtiin etukäteen haastatteluja lehtiin ja paikallisradioihin. Ihmiset kiinnostuivat harmonikkakonserteista, ja kuulijoita oli urkukonsertteihin verrattuna kymmenkertaisesti. (Sama, 102–103.)

3 HARMONIKAN KÄYTTÖKOKEMUKSIA JA -MAHDOLLISUUKSIA

Tähän lukuun on kerätty omia ja muiden kokemuksia harmonikan käytöstä seurakunnan tilaisuuksissa. Facebookin Kirkkomuusikot ja urkurit -ryhmästä <<https://www.facebook.com/groups/5703084591/?fref=nf>> etsittiin kanttoreita, jotka olivat käyttäneet harmonikkaa työssään. Yksitoista ryhmän jäsentä vastasi haastattelukysymyksiin. Suurin osa vastaajista oli kanttorin virassa, osa oli sijaisena ja osa kirkkomusiikin opiskelijoita. Heiltä kysyttiin, millaisissa tilaisuuksissa harmonikkaa on käytetty, miten harmonikka on sopinut seurakunnan tilaisuuksiin, miten siihen on suhtauduttu ja mitä muuta sanottavaa haastateltavalla on (liite 1). Kysely tehtiin sähköpostilla.

3.1 Harmonikan käyttö eri tilaisuuksissa

Harmonikkaa oli käytetty hyvin monenlaisissa eri tilaisuuksissa. Haastateltavista käytetään lyhennettä h ja numero. Eniten harmonikkaa on käytetty seuraavissa tilaisuuksissa:

- jumalanpalvelukset ja messut (h 1, 2, 5, 9, 10, 11 ja 8)
- yhteislaulutilaisuudet (h 3, 7, 9, 10 ja 8)
- lasten kirkkohetket (h 1, 2, 3, 4 ja 8)
- rippileirit (h 1, 5, 7 ja 10)
- ulkoilmatilaisuudet (h 1, 3, 5, ja 10)
- laitos- ja muut hartaudet (h 2, 3, 7 ja 9)
- kansanlaulukirkot (h 2, 4, 5, ja 6)
- kinkerit (h 1 ja 11)
- muistotilaisuudet (h 1 ja 2)
- konsertit (h 1 ja 9)
- kauneimmat joululaulut (h 3 ja 10)
- seurakunnan juhannusjuhlat (h 4 ja 10).

Yksittäisiä mainintoja saivat myös seuraavat tilaisuudet:

- seurat ja lasten ja nuorten tapahtumat (h 1)
- veteraanien tilaisuudet ja vanhustenkotivierailut (h 3)
- eläkeläisten kuoron harjoitukset ja esiintymiset sekä perhekerho (h 11)

- musiikkileikkikoulu (h 8)
- kamarimusiikkikokoonpanot (h 1)
- leirit (h 10)
- pelimanniryhmien esiintymiset kirkossa (h 4)
- valtakunnallinen huumeisiin kuolleiden muistohetki (h 6)
- konfirmaatio, runolaulumessu ja muistisairaille järjestetyt musiikkituokiot (h 7)
- leiripäivät (h 9)
- vanhemman väen piirin kevätjuhla (h 10)
- vanhusten virkistyspäivä (h 5)
- erityismessut kuten Tuomasmessu (h 11)
- Lasse Heikkilän Suomalainen messu (h 6)
- Pekka Vapaavuoren ja Sanna Kurki-Suonion Runolaulumessu (h 7).

3.2 Harmonikan sopivuus seurakunnan tilaisuuksiin

Halusin selvittää myös harmonikan sopivuutta seurakunnan tilaisuuksiin. Vastaajien mielestä harmonikka sopii seurakunnan tilaisuuksiin hyvin. Se on helpompi kuljettaa eri paikkoihin kuin sähkösoittimet ja toimii säestyssoittimena. Se ei tarvitse sähköä ja sen ääni on parempi kuin halvoissa kosketinsoittimissa (h2). Sähkösoittimia varten täytyy kuljettaa paikalle myös jalusta, koota se ja laittaa johdot seinään, joten helpompaa on ottaa harmonikka syliinsä. Jos kanttori ei hallitse hyvin kitaransoittoa, niin harmonikka korvaa sen (h 1). Harmonikan ääni myös kuuluu paremmin kuin esimerkiksi akustinen kitara (h 1 ja 2). Laitoshartauksissa harmonikka on toiminut vanhusten aktivoijana, ja sen sointi saa kuulijat heräämään eri tavalla kuin esimerkiksi pianolla säestetty virsi (h 2). Harmonikka jo yksinkin antaa hyvän pohjan laululle ja sopii useaan eri musiikkityyliin (h 5).

Harmonikan ääni sopii kirkkotilaan hyvin (h 6). Harmonikka sopii mainiosti varsinkin tilaisuuksiin, joihin halutaan kansanomaista tunnelmaa. Uuteen rytmimusiikkiin on harmonikalla vaikeampi saada oikeanlaista rytmistä taustaa kuin kitaralla ja pianolla. Esimerkiksi Nuoren seurakunnan veisukirjan laulut pelkästään harmonikalla soitettuna vaativat hyvää soittotaitoa. (h 10). Soitinvalintaa tärkeämpää on se, että soitin ja kappale sopivat yhteen. Kappalevalintoja, rekisteröintiä ja soittotyylejä täytyy tietysti muuttaa tilanteen ja tilaisuuden mukaan (h 9 ja 10). Harmonikalla voidaan tasaisella paljetekniikalla saavuttaa hyvin kirkkourkumainen sointi. Kun soitetaan parvelta, eivät kaikki edes huomaa, että siellä soitetaan jotain muuta kuin urkuja. (h 2.)

3.3 Suhtautuminen harmonikkaan

Koska harmonikkaan on sen historian aikana suhtauduttu kirkossa kielteisesti, kysyttiin haastateltavilta myös heidän kokemuksiaan harmonikkaan liittyvistä asenteista. Haastateltavien mukaan harmonikkaa on yleensä ottaen toivottu paljon seurakunnan tilaisuuksiin, ja siihen on suhtauduttu positiivisesti. Kukaan haastatteluun osallistuneista ei ollut saanut negatiivista palautetta. Harmonikka on kirkollisessa yhteydessä harvinaisempi soitin, jonka oikeanlainen käyttö on ollut raikasta vaihtelua (h 2). Yksi vastaaja sanoi, ettei kuitenkaan säästäisi laulua harmonikalla esimerkiksi Rauhanyhdistyksen kirkkopyhässä tai Herättäjä-yhdistyksen siioninvirsiseuroissa, sillä ei halua tietoisesti loukata ketään (h 3).

Erään haastateltavan seurakunnan alueella vaikuttaneen pelimannitoiminnan vuoksi väki on siellä tottunut perinnesoitimien ja kansanmusiikin käyttöön myös hengellisissä yhteyksissä. Paikkakuntalaiset ajattelevat, että pyhyden kokeminen ei riipu siitä, mitä soitinta soitetaan, vaan siitä, mitä soitetaan ja kenen kunniaksi (h 3). Vanhukset ovat ilahtuneet kuullessaan harmonikan soittoa, ja lapset ovat olleet ihmeissään (h 4). Nuoret ovat myös pitäneet harmonikasta, vanhuksia se on liikuttanut ja muistisairaita soitin on aktivoinut laulamaan mukana tuttuja lauluja (h 7). Harmonikka herättää ihmisissä vahvoja mielikuvia ja tunteita, enemmän kuin esimerkiksi kitara tai piano. Sen vanha leima "pirunkeuhkona" tai viihde- ja tanssimusiikkisoittimena alkaa olla jo historiaa. Harmonikan soitto on jäänyt hyvin ihmisten mieliin ja he ovat muistaneet sitä iloisesti vielä myöhemminkin. (h 10.)

3.4 Muuta haastatteluissa esille tullutta

Se sukupolvi, jolle harmonikansoitto kirkossa on niin sanottu kauhistus, alkaa olla ylittänyt kahdeksankymmentä ikävuotta, joten kohta kysymykset harmonikkaan suhtautumisesta kirkossa alkavat olla tarpeettomia (h 1). Harmonikka kuuluu suomalaiseen musiikkikulttuuriin ja -perintöön. Kun soitinta ei enää ainakaan toivottavasti pidetä syntisenä, sen käyttö saisi lisääntyä myös kirkollisissa tilaisuuksissa. Soittimen harvinaisuuteen vaikuttaa kuitenkin vaikea soittotekniikka ja kallis hinta. (h 2.) Jotkut perustelevat harmonikan sopimattomuutta hengellisiin tilaisuuksiin sen tanssimusiikkihistorialla, mutta esimerkiksi uruilla on sirkushistoria. Kaikkia soittimia on kuitenkin käytetty muussakin kuin hengellisessä yhteydessä. Ihmisiä täytyisi vain totuttaa harmonikan soittoon kirkossa. (h 7.)

Kirkossa olisi hyvä soittaa enemmän muitakin soittimia kuin urkuja. Harmonikka sopii kirkon akustiikkaan paremmin kuin piano. (h 6.) Harmonikka tuo uutta sävyä ja vaihtelua eri musiikkityyleihin. Kaikki eivät valitettavasti vielä tiedä, että harmonikalla soitetaan myös klassista musiikkia, esimerkiksi urkumusiikkia. Harmonikansoittotaidon ylläpitäminen vaatii kanttorilta myös aikaa. (h 4.)

3.5 Omia kokemuksia harmonikan käytöstä

Olen säestänyt harmonikalla kuoroa yksin ja yhdessä muiden soitinten kanssa. Olen soittanut myös gospel-lauluryhmässä, jonka säestyskokoonpano hiukan vaihteli eri kappaleissa. Yleensä siinä oli ainakin kosketinsoittimet ja harmonikka, joskus oli kitara, basso, rytmisoittimia ja huilu. Myös yksinlaulua olen joskus harmonikalla säestänyt. Yhteislaulun säestyksessä olen käyttänyt harmonikkaa aika useinkin. Laitoshartauksissa ja leiripäivissä minulla on ollut harmonikka mukana pyynnöstä tai vaihtelun vuoksi. Kamarimusiikkia olen myös jonkun verran soittanut joko toisten harmonikansoittajien tai muiden soitinten soittajien kanssa.

Jumalanpalveluksissa olen käyttänyt harmonikkaa eniten vastausmusiikin ja päätösmusiikin soittamiseen. Joskus olen soittanut myös kuolleiden kiitoksen harmonikalla. Kerran olen soittanut harmonikalla lähes koko jumalanpalveluksen kyläkirkossa. Soitin virret harmonikalla ja liturgiat uruilla, ainoastaan kiitosvirren soitin uruilla, koska se tulee heti uruilla soitettavan kunnian jälkeen. Sitä pidettiin mukavana vaihteluna, ja pidin siitä itsekkin. Hautajaisissa olen joskus soittanut harmonikkaa pyynnöstä, esimerkiksi jos vainaja on ollut harmonikansoittaja. Pari kertaa olen soittanut siunaustilaisuuden alkusoiton harmonikalla tai joskus siunaustilaisuuden keskellä soolokappaleen. Joskus olen soittanut myös muistotilaisuudessa harmonikalla, jos paikassa ei ole ollut pianoa tai minulta on toivottu musiikkiesitystä. Konfirmaatioissa olen soittanut harmonikalla vastausmusiikin tai päätösmusiikin, säestänyt konfirmaatiolaulun tai ehtoollisen aikana laulettavia lauluja. Rippileirillä olen säestänyt harmonikalla nuorten yhteislauluja ja virsiä. Ulkoilmatilaisuuksissa harmonikka on myös ollut mukana, koska siellä ei aina ole ollut sähköä käytettävissä tai sähköpianon tuominen paikalle olisi ollut vaikeaa. Olen saanut harmonikansoitosta hyvää palautetta, koska sitä on niin vähän kuultu aikaisemmin niissä seurakunnissa, joissa olen työskennellyt. Minusta on aina tuntunut hyvältä, jos joku on yllättyneenä sanonut, ettei ole koskaan kuullut tällaista musiikkia esitetävän harmonikalla tai ei ole tiennyt, että se on edes mahdollista.

4 TAITEELLINEN OSUUS

Suunnittelin konsertin, jossa esitellään mahdollisimman monipuolisesti harmonikan käyttöä kirkossa. Ohjelmisto oli enimmäkseen klassista, mutta mukana oli myös kevyttä hengellistä musiikkia ja yhteislauluna virsiä harmonikan säestyksellä. Ohjelmassa oli viisi soolokappaletta harmonikalla, yksi kappale urkujen kanssa ja yksi pianon kanssa. Mukana oli myös kaksi hengellistä kansanmusiikkikappaletta, joissa oli neljä laulajaa ja säestyksenä harmonikka ja kaksi viulua. Lisäksi ohjelmassa oli kaksi kevyttä hengellistä laulua harmonikan ja pianon säestyksellä. Päätin ottaa ohjelmaan kaksi hautajaisiin sopivaa kappaletta ja kansanmusiikkityylisen häämarssin. Yksi kappale oli Nuoren seurakunnan veisukirjasta, koska harmonikkaa on käytetty paljon rippikoulussa. Hengellistä kansanmusiikkia valitsin siksi, koska kansanlaulumessuissa on soitettu harmonikkaa. Mukaan otettiin myös yhteisiä virsiä, että yleisökin pääsisi osallistumaan konserttiin ja voisi laulamisen kautta kokea yhteyttä toisiinsa. Virret säestettiin harmonikalla, että yleisö kuulisi, miten se toimii säestyssoittimena.

4.1 Konserttiin valmistautuminen

Päätin aloittaa konsertin yhteisellä virrellä, jolloin yleisö pääsisi heti mukaan ja se oli itsellenikin sopivaa lämmittelyä soolokappaleita varten. Virsiksi valitsin kiitosvirren ja iltavirren. Ensimmäinen virsi oli ylistysvirsi 342 *Niin ihanaa on ylistää*, joka on iloinen sävelmä ja sopii hyvin ajankohtaan eli kevääseen. Toiseksi viimeinen kappale oli iltavirsi 560 *Maat, metsät hiljenneinä* yhteislauluna. Se oli minusta rauhoittava ja kiitollinen ja luo turvallisuuden tunnetta ennen kotimatkaa lähtöä. Valitsin konserttiin viisi harmonikkasoolokappaletta. Konsertin ensimmäisen kappaleen, Vladislav Zolotariovin *Mietiskelyä Feraponten luostarissa*, olin valinnut, koska se vaatii hiukan kaikua ja sopii hyvin kirkon akustiikkaan. En ole käyttänyt sitä kuitenkaan jumalanpalveluksissa, koska se on sen verran pitkä.

Otin ohjelmistoon kaksi uruille sävellettyä kappaletta, että kuultaisiin, miten harmonikka soveltuu urkumusiikin soittamiseen. Kappaleet olivat Johann Sebastian Bachin *Tocatta d-molli* ja Tomaso Albinonin *Adagio*, joka oikeastaan on Remo Giazotton sävellys, joka perustuu Albinonin teemaan. Harmonikalle ja uruille minulla ei ollut tiedossa kappaleita, joten ohjelmistoa oli etsittävä kaksille uruille. Antonio Solerin *Konsertto D-duuri kaksille uruille* tuntui olevan hyvä ja iloinen kappale.

Siitä valitsin ensimmäisen osan, jossa harmonikka ja urut soivat välillä yhdessä ja välillä vuorottelevat. Se on vaihteleva osa, jossa on allegro- ja andante-osia.

Harmonikalle ja pianolle valitsin yhden kappaleen, Bernhard Moliquen sarjasta *Kuusi karakteristista kappaletta* osan *Suru*. Sarja on sävelletty concertinalle ja pianolle. Kappale sopii konsertin lisäksi myös hautajaisiin. Toinen hautajaisiin sopiva kappale oli Albinonin Adagio. Siitä soitin lyhennetyn version, koska se olisi kokonaisuudessaan sen verran pitkä, ettei sitä hautajaisissaan yleensä soiteta kokonaan. Ohjelmistossa oli myös soolokappale uruille, koska se on kirkkomusiikissa niin tärkeä soitin. Valitsin urukappaleeksi Taneli Kuusiston Fantasian hymnistä *Ramus virens olivarum*, joka oli yksi urkututkintokappaleeni. Samalla sain harjoitusta tulevaa tutkintoa varten. Kansansävelmän *Häämarssi Föglöstä* valitsin siksi, että mielestäni harmonikkaa voisi käyttää enemmänkin kirkkohäissä. Tätä häämarssia soitetaan ehkä enemmän kaksirivisellä kuin viisirivisellä harmonikalla. Se on pelimannimusiikkikappale ja sopii hyvin kirkkoonkin.

Hengellistä kansanmusiikkia valitsin konserttiin sen takia, koska harmonikkaa on käytetty kansanmusiikkimessuissa ja se on muutenkin keskeinen kansanmusiikkisoitin. Harjoittelin kahden viulistin kanssa ensin kolmestaan kahta kansanmusiikkikappaletta, jotka on säveltänyt Konsta Jylhä. Mietittiin yhdessä, mitä ääniä kukin soittaisi ja millaisia alku- ja välisoittoja kappaleissa voisi olla. Nuotissa oli valmiiksi vähän toista ääntä, mutta minun täytyi tehdä kappaleisiin altoääni. Myös kahden muun laulun säestykset käytiin läpi ensin pianistin kanssa kahdestaan. Myös laulajien kanssa harjoiteltiin äänet läpi. Sen jälkeen kappaleet harjoiteltiin säestyksen kanssa.

Kävin kaksi kertaa harjoittelemassa konserttipaikan uruilla, että ne tulisivat tutuiksi, ja urukappaleen rekisteröinnin pystyi samalla suunnittelemaan. Olin soittanut neljää harmonikkasoolokappaletta jo aikaisemminkin, mutta uutena konserttiin harjoittelin Kreeta Haapasalon *Kanteleeni*, jonka harmonikkasovituksen on tehnyt Veikko Ahvenainen. En ollut aikaisemmin löytänyt hengellistä harmonikalle sovitettua musiikkia, joten oli hyvä saada tämäkin kappale ohjelmistoon.

4.2 Konserttipaikka

Konserttipaikan valinnassa oli otettava huomioon, että se olisi Oulun seudulla. Kirkossa olisi oltava hyvä akustiikka, että harmonikka pääsisi oikeuksiinsa. Urkujen olisi hyvä olla edessä, että yleisö näkisi harmonikka- ja urukappaleessa molemmat soittajat. Urkujen ei myöskään saisi olla

kovin pienet, koska valittuun urkusoolokappaleeseen tarvittiin paljon äänikertoja. Kempeleen kirkko oli vapaa konserttipäivänä, joten varasin sen. Kempeleen seurakunnassa täytyi tehdä myös kirjallinen konserttisopimus kanttorin kanssa. Lähetin hänelle myös tarkempia tietoja konsertista.

4.3 Konsertin mainostaminen

Kempeleen seurakunnan kanttori laittoi ilmoituksen konsertista seurakunnan internetsivuille ja mainoksen (liite 2) seurakunnan Facebook-sivuille. Lähetin myös mainoksen Kempeleen seurakuntaan. Kanttori ilmoitti konsertista Kaleva-lehden tapahtumapalstalla ja Kempeleen paikallislehdessä Rantalakeudessa. Koulullemme vein mainoksia runsas viikko ennen konserttia. Laitoin omalle Facebook-seinälleni Kempeleen seurakunnan jakaman kuvan mainoksesta.

4.4 Konsertti

Konsertissa oli yleisöä reilut kaksikymmentä henkeä, mihin olin tyytyväinen. Lähistöllä sattui olemaan toinen konsertti yhtä aikaa, mikä saattoi vaikuttaa ainakin meidän koulun opiskelijoiden osallistumiseen. Aloitin konsertin lyhyen alkupuheen jälkeen yhteisellä virrellä. Yleisö osallistui hyvin laulamiseen. Nuotteja oli paljon, ja olin laittanut konsertin loppuosan nuotit kansioon. Mietin, olisiko pitänyt soittaa ulkoa, mutta varmuuden vuoksi soitin nuoteista, koska jouduin käyttämään nuotteja kuitenkin osassa kappaleista.

Konserttiohjelman kansilehti oli samanlainen kuin mainos. Virsien sanat olivat konserttiohjelman takasivulla, ettei yleisön tarvitsisi hakea virsikirjaa. Laulajat olivat tulleet harjoittelemaan puolta toista tuntia ennen konserttia. Laulun kuuluvuutta kokeiltiin, ja laulajille lisättiin mikrofonit. Kuuntelin konsertin äänitteeltä jälkeinpäin ja se oli melko hyvin onnistunut. Yhden laulun sanat olivat vähän epäselvät, mutta sitä en soittaessa ollut huomannut. Mielestäni harmonikka kuulosti hyvältä Kempeleen kirkossa. Palautetta konsertista tuli valitettavan vähän. Muut esiintyjät olivat mielellään olleet mukana ja nauttineet kuulemastaan. Myös ohjaava opettaja oli tyytyväinen konserttiin.

5 POHDINTA

Kanttori tarvitsee työssään monenlaisia taitoja. On hyvä, jos kanttori hallitsee useita instrumentteja. Harmonikka on monelle kanttorille hyödyllinen työväline urkujen, pianon ja lauluäänen lisäksi. Kanttori tarvitsee myös konsertin järjestämiseen paljon muutakin osaamista kuin soittotaitoa. Mainosten ja konserttiohjelman tekeminen oli yllättävän työlästä, varsinkin jos kaikki ei heti onnistu. Onneksi sain apua ja tukea, ettei kaikkea tarvinnut itse osata. Samalla myös opin paljon. Valmistelu kannattaa aloittaa ajoissa, että harjoitteluun jäisi tarpeeksi aikaa. Siihen olisin halunnut keskittyä enemmän, koska se on kuitenkin kaikkein tärkeintä. On mukavampi esiintyä, kun osaa ohjelmiston varmasti.

Opinnäytekonsertin ohjelmiston valinnassa mietin, olisiko siinä täytynyt olla enemmän tyylejä. Itselläni on kuitenkin klassinen koulutus, joten taidemusiikin soittaminen on minulle tutuinta. Kevyttä musiikkia en ole kovin paljon opiskellut. Päätin, että on parempi keskittyä enemmän taidemusiikkiin niin kuin opiskelussakin. Aluksi ajattelin isompaa kokoonpanoa konsertin kevyisiin kapaleisiin. Esiintyjä ei kuitenkaan ollut kovin helppo löytää. Mukana olleen kokoonpanon kanssa oli vaikea saada sopimaan kaikkien aikataulut yhteen. Kevät on opiskelijoille kiireistä, mikä vaikutti varmasti osallistumiseen. Jos konsertti olisi ollut aikaisemmin, olisi soittajia ja laulajia ehkä saanut helpommin mukaan. Toisaalta työmäärä olisi tullut isommaksi, jos esiintyjä olisi ollut enemmän.

Harmonikalle sovitettua hengellistä musiikkia on löytynyt hyvin vähän. Se olisi hyödyllistä, koska sitä voi käyttää esimerkiksi jumalanpalveluksissa tai muissa tilaisuuksissa, joihin täytyy löytää teemaan sopivaa musiikkia. Joskus muistotilaisuuksiinkin pyydetään musiikkiesitystä. Tuttujen hengellisten laulujen harmonikkasovituksista olisi paljon hyötyä harmonikkaa soittavalle kanttorille. Hautajaismusiikkitoiveet tulevat yleensä pienellä varoitusajalla, joten sovitusta ei ehdi itse tekemään. Silloin voi joutua vain soittamaan laulukirjan nuotista. Riippuu myös soitto- ja sovitustaidoista, pystyykö sovitusta tekemään. Tähän opinnäytetyöhön onneksi löytyi harmonikkasovitus hengellisestä laulusta Kanteleeni. Sillä varmasti tulee olemaan käyttöä jatkossakin.

Tämän työn yhtenä tavoitteena on ollut asenteiden muuttaminen harmonikkaa kohtaan. Jos asennetta harmonikkaan halutaan muuttaa, niin soitinta kannattaa edelleen käyttää rohkeasti seurakunnan tilaisuuksissa. Kirkkokonsertteja harmonikalla voisi olla enemmänkin. Itse olen ollut

kuuntelemassa harmonikkakonsertteja kirkossa ainoastaan Toholammin harmonikkaviikolla. Urkukappaleita on aika vaikea soittaa harmonikalla, koska sillä täytyy soittaa kahdella kädellä sama kuin uruilla soitetaan käsillä ja jaloilla. Lisäksi ilma täytyisi saada riittämään pitkiin ääniin. Urkukappaleiden soittaminen harmonikalla vaatii vähintään tarkkaa suunnittelua ennen harjoittelun aloittamista, mutta joskus ehkä sovittamistakin.

Kanttori ei välttämättä työnsä ohessa paljon ehdi keskittymään harmonikansoittoon, koska urkujensoitto ja muut tehtävät vievät aikaa. Sen takia vaikeammat kappaleet jäävät helposti harjoittelematta. Jos kanttori haluaa seurakunnassaan esitettävän harmonikalla tasokasta musiikkia, johon omat taidot eivät riitä, hän voi kutsua harmonikkataiteilijan pitämään konsertin ja soittamaan esimerkiksi urkumusiikkia harmonikalla. Valitettavasti ennakkoluulot soitinta kohtaan voivat aiheuttaa myös sen, ettei pelkkä harmonikkakonsertti kiinnosta. Harmonikan voi ottaa muiden instrumenttien mukaan konserttiin, tai sen soitto voi olla osa tilaisuutta. Olisi hyvä, jos soitin saisi enemmän arvostusta ja ihmiset näkisivät, miten monipuolinen se on.

On vaikea sanoa, lisääntykö harmonikansoitto tulevaisuudessa. Harmonikka on kallis soitin, koska siinä on tuhansia pieniä osia ja se tehdään käsityönä. Sähkösoittimet monesti korvaavat harmonikan, koska niistäkin löytyy harmonikan ääniä, tosin ei niin aidon kuuloisia. Harmonikka on juurtunut vahvasti suomalaiseen kulttuuriin, ja sen käyttö saisi lisääntyä myös seurakunnan tilaisuuksissa. Harmonikka antaa lisäväriä seurakunnan tilaisuuksiin ja tuo kirkkomusiikkiin monipuolisuutta.

LÄHTEET

Ahvenainen, V. 2014. Hanurini muistoja. Palokka: Veikko Ahvenainen.

Andersson, O. 1907. Bränn dragharmonikorna! Finsk musikrevy, 20–21. Viitattu 22.10.2018.
<https://etno.net/system/files/andersson_brann_dragharmonikorna.PDF>

Kurkela, V. & Tikka, M. 2014. Viisirivinen ristiriita. Harmonikan paikka Suomessa 1860–2000. Teoksessa V. Kurkela & M. Tikka (toim.) Suomalaisen harmonikan historia. Ikaalinen: Suomen harmonikkainstituutti ja Suomen Harmonikkaliitto, 6–20.

Kymäläinen, H. 1994. Harmonikka taidemusiikissa. Ohjelmiston kehitys ja soittimelliset erityispiirteet. EST-julkaisusarja nro 4. Helsinki: Sibelius-Akatemia ja Suomen Harmonikkainstituutti.

Laine, T. & Palonen, O. 2002a. Lasse Pihlajamaa. Teoksessa T. Laine & O. Palonen (toim.) Säkkijärven perilliset. Tositarinoita hanuristien itsensä kertomina. Jyväskylä: Tapio Laine Mediapalvelut, 38–45.

Laine, T. & Palonen, O. 2002b. Matti Rantanen. Teoksessa T. Laine & O. Palonen (toim.) Säkkijärven perilliset. Tositarinoita hanuristien itsensä kertomina. Jyväskylä: Tapio Laine Mediapalvelut, 192–198.

Laine, T. & Palonen, O. 2002c. Veikko Ahvenainen. Teoksessa T. Laine & O. Palonen (toim.) Säkkijärven perilliset. Tositarinoita hanuristien itsensä kertomina. Jyväskylä: Tapio Laine Mediapalvelut, 59–65.

Palm, P. 2009. Harmonikan yhdistämät. Turun Sanomat. Viitattu 11.11.2018.
<<https://www.ts.fi/kulttuuri/98938/Harmonikan+yhdistamat>>

Suomen Harmonikkaliitto 2011. Historiaa pähkinänkuoressa. Viitattu 17.12.2017.
<<http://www.harmonikkaliitto.fi/harmonikat/historia>>.

Tikka, M. 2011. Rymykansoitin: harmonikan ambivalentista historiasta Suomessa. Teoksessa P. Huttu-Hiltunen, J. Seppänen, E. Stepanova, R. Nevalainen (toim.) *Sommelion säikeitä : Runolaulu-Akatemian seminaarijulkaisu 2009–2010*. Kuhmo: Juminkeko, 89–97.

Warsell, S. 2006. *Noiduttu Hanuri. Lasse Pihlajamaan elämänvaiheet ja elämäntyö*. Kakkola: Sakari Warsell ja Modus Musiikki.

Haastattelukysymykset

1. Millaisissa tilanteissa olet käyttänyt harmonikkaa?
2. Miten harmonikansoitto on mielestäsi sopinut seurakunnan tilaisuuksiin?
3. Miten siihen on suhtauduttu?
4. Mitä muuta haluaisit sanoa?

Liisa Erkinheimo

Kirkkomusiikkia harmonikalla
Opinnäytetekonsertti

Kempeleen kirkko ti 24.4.2018 klo 19

KONSERTTIOHJELMA

LIITE 3

Yhteisvirsi 342, sanat takasivulla

V. Zolotariov **Mietiskelyä Feraponten luostarissa**

J. S. Bach **Toccatat d-molli BWV 565**

Liisa Erkinheimo, harmonikka

A. Soler **Concierto 6** kaksille uruille

Liisa Erkinheimo, harmonikka
Eero Hoikkala, urut

T. Albinoni **Adagio**

Liisa Erkinheimo, harmonikka

B. Moliqne **Suru sarjasta Kuusi karakteristista kappaletta**

Liisa Erkinheimo, harmonikka
Niina Ylikulju, piano

T. Kuusisto **Fantasia hymnistä Ramus virens olivarum** – Viheriöivä oliivipuun oksa

Liisa Erkinheimo, urut

Kansansävelmä **Häämarssi Föglöstä**

Liisa Erkinheimo, harmonikka

K. Jylhä **Kotimatalla**

K. Jylhä **Kristuskallio**

Sanna Korpi, laulu
Laura Tornberg, laulu
Niina Ylikulju, laulu
Viena Yrjänä, laulu
Laura Koivusalo, viulu
Silja Mäkinen, viulu
Liisa Erkinheimo, harmonikka

P. Laaksonen **Vaivaiskoivu**

K. Haapala **Minne tie vie**

Sanna Korpi, laulu
Laura Tornberg, laulu
Niina Ylikulju, laulu
Viena Yrjänä, laulu
Eero Hoikkala, piano
Liisa Erkinheimo, harmonikka

Yhteisvirsi 560, sanat takasivulla

K. Haapasalo **Kanteleeni**, sov. V. Ahvenainen

Liisa Erkinheimo, harmonikka